MERIDIAN CRITIC Nr.1 (Volume 26) 2016

Stereotipii lingvistice – de la discursul repetat la limba de lemn. Desemantizare graduală în cadrul discursului totalitar

Livia FEIDAROS (SEICIUC)
Universitatea „Ştefan cel Mare", Suceava

Abstract: Between repeated discourse and the inflexible structures of the wooden language, linguistic stereotypes are dialectal constructions linguistically stable, that maintain the determinism of the signification created in the diachronic evolution of language,wich is characteristic to the repeated discourse, but instead, loses gradually its functions and causes the appearance of some incompatibilities at the level of syntagmatic relations, being a precursor of the artificial structures specific to the wooden language.
Our study proposes an analysis of the way linguistic stereotypes solidarize with thought stereotypes, and become causal factors for the conventional assignment of sense in the case of wooden language structures and of the gradual corruption process of their functions, in the totalitarian discourse.
Keywords: *linguistic stereotypes, repeated discourse, wooden language.*

Discursul repetat reprezintă codificări de enunţuri stilizate şi rafinări semantico-expresive prin care o comunitate umană se raportează la spaţiul spiritual propriu. Aceste construcţii lingvistice conţin în componenţa lor cuvinte ale uzului comun, dar şi elemente specifice (arhaisme, regionalisme), ce alcătuiesc împreună o structură semantică unitară şi fixă, cu rolul de a înmagazina şi transmite un anumit tip de informaţie, şi anume o informaţie de identificare a propriei apartenenţe a fiecărui individ la comunitate. Constituirea şi intrarea în uz satisfac o necesitate socială de tip arhetipal, ce reprezintă schema de conduită şi de recunoaştere a tiparului comunitar, mecanismul de acţiune la nivel mental având la bază acelaşi principiu ca mecanismul de formare a tabuurilor din societăţile arhaice.

Discursul repetat, ca şi tabuul, are o geneză naturală, dacă privim din perspectiva evoluției limbii - în diacronia ei, este intrinsec şi inerent fiinţei umane şi posedă un determinism adaptativ. „Structura fixă oferă siguranţa faptului că ceea ce este transmis nu poate fi contrazis sau încălcat, fapt care motivează frecvenţa cu care vorbitorii apelează la acest tip de comunicare." [Necula, 2008:89] Tabuizarea discursului vizează tocmai faptul că aserţiunile nu pot fi *contrazise* sau *încălcate* iar acest mecanism are la bază valoarea de adevăr a afirmaţiilor. Inițial, aceste structuri aveau valoare de adaptare

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

a individului la comunitate, integrând în palierul lor semantic o anumită formă de autoritate. Aceast tip de autoritate era necesară în societăţile de tip arhaic ce nu erau instituţionalizate şi a căror reguli sociale nu erau secondate de o structură etică proprie. Mai mult dacât atât, în cazul discursului repetat, forma repetitivă are rolul de a anula instanţa de contestate a afirmaţiilor caracteristică bazei funcţionale a procesului cognitiv, însă pe baze evolutiv-fiziologice ale gîndirii, spre deosebire de limba de lemn sau alte tipuri de stereotipii care nu au o evoluţie firească, naturală, istorică din perspectiva evoluţiei limbii. [Richards, 1987:200-206] Deşi vizează funcţia expresivă a limbii, în plan secundar, aceste structuri, ce se repetă într-o formă neschimbată, posedă, ca funcţie, caracteristica amintită mai sus, şi anume cea de inserţie a individului în comunitatea din care face parte. În procesul decodificării este necesară cunoaşterea codului de către interlocutor, şi tocmai acest aspect demonstrează caracterul adaptativ al comunicării şi necesitatea folosirii lui. Dacă am exclude această funcţie, de recunoaştere interindividuală, ne-am putea întreba de ce nu apar în uz structuri inovatoare, dinamice, expresive, ale căror combinaţii să justifice întru totul funcţia expresivă. De asemenea, forma fixă a construcţiilor alcătuite din cuvinte al căror sens propriu însumat diferă de cel al ansamblului, interpune o barieră la nivelul comunicarii între indivizi diferiţi cultural, din cauza lipsei şablonului de decodificare.

Nucleul semantic al construcţiilor discursului repetat reprezintă o selecţie competentă şi expresivă de noţiuni ce conturează modelul stereotipului etnic ce atribuie identitate vorbitorului. Ceea ce face diferenţa între discursul repetat şi stereotiipiile din limbă este, pe de o parte, semnificaţia, şi, pe de altă parte, funcţia. Discursul repetat creează un cadru al semnificării afective, expresive, emoţionale, paliere ce nu mai sunt într-atât de reprezentative în cazul discursului stereotipizat, unde, pregnat, se manifestă semnificaţia lexicală. Dacă în cazul discursului repetat funcţia expresivă este dublată de funcţia de inserţie şi de recunoaştere a indivizilor comunităţii, în cazul stereotipiilor funcţia expresivă se pierde şi uneori se anulează, prin urmare discursul va căpăta note de superficialism şi convenţionalism. În schimb, funcţia de integrare se păstrează, în realitate, aceasta fiind mobilul intenţiei vorbitorului de a face uz de stereotipii şi clişee. Dacă am analiza acest tip de discurs din perspectiva lui Tudor Vianu [1981] asupra dublei intenţii a limbajului, am putea afirma că discursul stereotipizat se orientează spre o formă reflexivă ce implică automatismul psihic al subconştientului. În acest caz avem de a face cu un paradox, întrucât intenţia de comunicare şi de accesibilitate la public vizează funcţia tranzitivă, iar implicarea stereotipurilor de gândire ale subconştientului ce se reflectă în stereotipiile de limbaj – pe cea reflexivă. Concluzionând, avem de a face cu o intenţie tranzitivă ce generează un fapt de limbă reflexiv. Extrapolând această observaţie asupra caracteristicilor discursului politizat comunist, observăm o exacerbare a funcţiei reflexive, acest fapt survenind ca o consecinţă a legilor evoluţionismului social. Individul uzează de clişeele limbii, omologate ideologic, pentru a-şi exprima propriile aserţiuni, nu cu intenţia de a transmite informaţie, ci cu intenţia de a-şi exprima adeziunea ideologică şi de a evita repercusiunile punitive ale sistemului. Deci clişeele şi stereotipiile, în cazul discursului comunist, reprezintă o adaptare a individului la mediul social specific regimului totalitar.

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

Chiar daca am putea fi tentaţi să asimilăm discursul repetat stereotipiilor, între cele două există o deosebire ce constă în intenţia pe care o are vorbitorul în cadrul comunicării. Dacă în primul caz semnificaţia poartă o încărcătură afectiv-emoţională, iar intenţia de comunicare este expresivă şi de integrare, în cel de-al doilea subiectul aplică involuntar legea minimului efort [Zafiu, 2007b:45], care îl determină să aleagă o variantă predefinită din varii motive: ca modalitate de adaptare la o situaţie de stres, pentru a egaliza plafonul de comunicare între el şi interlocutor şi, nu în ultimul rând, pentru a-şi afirma apartenenţa la un grup comun. Putem afirma că stereotipiile lingvistice nu reprezintă o manifestare a creativităţii, ci mai curând o perpetuare a cutumelor în comunicare. Trecerea de la discursul repetat la stereotipiile lingvistive se face gradual. În realitate este evident faptul că putem considera discursul repetat un precursor al limbajului stereotip, însă diferenţele constau în gradul de complexitate semantică şi funcţională dată de relaţia contextuală.

În relaţia pe care ambele categorii de discurs o dezvoltă cu eufemismul putem aprecia că procesul eufemizării se adresează discursului repetat, dar şi stereotipiilor. Discursul repetat cu rol de eufemizare vizează acele noţiuni devenite tabu intr-o anumită cultură, iar sintagma de substituţie e selectată pe criterii adaptative şi natural-evolutive, în modul pe care l-am menţionat anterior. Un exemplu în acest sens ar fi cuvântul *drac* înlocuit cu expresia *cel de pe comoară*. În cazul construcţiilor stereotipe, procesul eufemizării se produce pe baza selecţiei sociale, adică se configurează cu intenţie o anumită structură înlocuitoare pentru noţiunea tabu şi se propagă de cele mai multe ori prin mass-media, intrând în uz ulterior ca o consecinţă a selecţiei pe criterii de reprezentativitate şi de încărcătură semantică, utilizată ulterior ca urmare a dorinţei individului de a se integra mai uşor în relaţia de comunicare şi de a facilita procesul de decodificare.

Există categorii de stereotipii lingvistice care au funcţie de manipulare şi influenţare a individului şi a maselor. Discursul publicitar sau discursul politic conţin structuri lingvistice care deţin un astfel de rol. Iniţial inovator, discursul de mobilizare îşi pierde din valoarea expresivă, de multe ori datorită contextului comunicării şi deteriorării relaţiilor sintagmatice. Clişeul lingvistic este de multe ori util şi, chiar dacă iniţial aceste expresii apar ca urmare a dorinţei de inovare a discursului şi ulterior devin clişee, aceste structuri sunt funcţionale în plan social, pentru că participă la formarea opiniei publice prin crearea solidarităţii de grup. Acest aspect poate determina o corelare între reprezentările verbale stereotipe şi normele grupului, mai ales când acestea reprezintă reguli nescrise. Structurile clişeice cu caracter manipulator sau mobilizator se structurează în jurul unei terminologii specifice tipului de regim politic, dar, întrucât cuvintele-cheie nu stabilesc o relaţie adecvată şi nuanţată, în mod plastic, cu determinanţii, iar relaţia dintre construcţia lingvistică şi context nu este coezivă, pierde din forţa expresivă, iar efectul mobilizator rezultă doar din relaţia de condiţionare dintre un stimul cunoscut şi o reacţie adecvată la acesta. Acest lucru poate surveni doar în condiţiile în care există deja un cadru ideologic structurat şi reacţia-reflex centrată în jurul acestuia.

Stereotipurile specifice discursului politic obţin ca efect reconfirmarea adeziunilor şi a opţiunilor ideologice create anterior. Ca exemplu, ne putem referi la modificarea graduală a discursului comunist, începând cu perioada de ilegalitate a

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

regimului, în care discursul politic era strategic, mobilizator, iar structurile stereotipe erau reprezentate de îndemnuri la acţiune, mesaje patriotice, stimularea motivaţiilor înalte, sloganuri expresive şi adecvate contextului, ca ulterior, în ultimii ani ai regimului, acestea să-şi piardă funcţia mobilizatoare, limitându-se la a genera o stare de mentenanţă ideologică, mergând până la pierderea de conţinut semantic în cazul discursului totalitar.

Limba de lemn este o manifestare a puterii de clasă. Deosebindu-se de discursul comunist mobilizator şi patriotic din perioada de ilegalitate, rolul clişeelor şi structurilor lingvistice rigide este acela de a reconstrui, de a reconfigura modalitatea de raportare a individului la societatea de tip nou. Limba suportă desemantizări, resemantizări, pierderea şi coruperea funcţiilor comunicării, în special cea expresivă, întrucât aceasta este strâns corelată cu plafonul afectiv-emoţional, valorile morale şi capacităţile cognitive şi culturale ale emiţătorului. Pierderea semnificaţiei se datorează, pe de o parte, modificării contextului lingvistic şi extralingvistic, fapt care afectează inclusiv funcţia referenţială, şi, pe de altă parte, atribuirii construcţiei lingvistice unui sens ascuns, subliminal. Un exemplu în acest sens ar fi construcţia: „eliberarea clasei muncitoare de sub jugul burghezo-moşieresc", care, iniţial, avea rol de obiectiv al platformei politice şi îndemna la revoltă, protest, revendicarea de drepturi, preluarea puterii. Prin schimbări la nivelul contextului discursiv, această formulă pierde intenţia de a transmite mobilizarea la luptă, dar păstrează aceeaşi formă doar pentru a se înscrie într-un cadru ideologic, fapt care, justifică pe deplin apariţia unei etici de tip nou şi anume etica comunistă. Prin urmare, se face trecerea de la o realitate obiectivă şi concretă - lupta de clasă, la o realitate ideologică ce se adresează unei alte instanţe a psihicului, şi anume, supraconştientul. Acest lucru are si o explicaţie fiziologică, întrucât, în aria temporală a creierului uman, se află un anumit centru care, prin stimulări electromagnetice determină apariţia unor trăiri percepute de individ a fi de natură mistică. Aceste impulsuri elctromagnetice apar în prezenţa unor stimuli de natură lingvistică cum ar fi discursurile politice cu caracter de manipulare. Prin urmare, desemantizarea acestor structuri şi atribuirea convenţională de sens nu fac altceva decât să modifice instanţa psihică căreia i se adresează. În primul caz, avem de a face cu o mobilizare la luptă controlată de sistemul limbic, şi deci, se adresează inconştientului, în cel de al doilea, aceleaşi structuri lingvistice îndeplinesc funcţia de a recrea parametrii valorilor morale şi, deci, se adresează supraeului. Mai mult decât atât, se observă o schimbare de sens a unor noţiuni din interiorul structurilor, cum ar fi *jugul burghezo-moşieresc*, care, în contextul perioadei de început, îşi pastra semnificaţia proprie, ca mai apoi, devenind o componentă a limbii de lemn, să capete un nou sens atribuit subliminal, şi anume cel de „occident, democraţie, libertatea de expresie, capitalism".

Mecanismele regulatoare cu caracter social ce au favorizat apariţia limbii de lemn sunt propaganda şi cenzura. Aceste două mecanisme conduc la stereotipizarea discursului, primul având rolul de a selecta şi de a integra structurile-clişeu cu rol adaptativ-ideologic, iar cel de al doilea de a anula raportul sintactic de incidenţă din cadrul discursului ce vizează aspectul semantico-sintactic, având ca efect decuplarea planului comunicării propriu-zise de planul interpretării (planul atitudinilor) [Dănilă, 2004-2006:117-128], prin urmare discursul nu mai poate fi supus unei analize critice în raport cu valorile opiniei la nivelul socialului. În articolul cu titlul *Pe marginea convenţiei de*

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

armistițiu apărut în ziarul „Scânteia" în septembrie 1944, deci după alierea istorică a României cu Uniunea Sovietică, apare, pentru prima dată, ideea de control al maselor prin intermediul presei, şi anume, „Art. 16 stabileşte necesitatea colaborării guvernului român cu cel aliat (sovietic) pentru controlarea mijloacelor de influenţare a opiniei publice." [Scânteia, 1944:3]

Deşi în publicaţiile perioadei de început a regimului comunist apar articole de tipul comunicatelor de presă în care discursul îşi păstrează funcţiile şi este adecvat contextului politic, apar şi structuri ce vor deveni ulterior stereotipe.

Analiza noţiunilor şi structurilor lingvistice specifice doctrinei marxiste

Esenţa ideologiei comuniste rezidă în materialismul dialectic, concept definitoriu în progresul ştiinţelor în viziunea lui Marx. De altfel, Marx considera că evoluţia unei societăţi trebuie să aibă loc în mod controlat, pe baze ştiinţifice, astfel rezultând noţiunea de socialism ştiinţific. În realitate, acesta foloseşte maniera dialectică nu ca pe un „Proces de gândire care rezidă în analiza şi discutarea argumentelor contradictorii, în scopul descoperirii adevărului (...)" DEX '09 [2009], ci ca pe o modalitate de a evidenţia rolul controlului şi motivarea pentru schimbarea orânduirii de tip capitalist. De altfel, el vrea să contrapună accepţiunii filozofice a termenului – ce atribuia dialecticii principiile anticilor precum Heraclit sau cele ale idealiştilor ca Hegel – un sens polemic, dinamic, inspirat de principiile fundamentale ale dialecticii, precum lupta contrariilor, materializată pe plan social în lupta de clasă. Deci, dialectica, aplicată pe fenomenele sociale din perioada capitalistă, impune, ca rezultat al unei evoluţii sociale justificabile ştiinţific, anularea claselor sociale şi a diferenţelor materiale dintre indivizi. Acest lucru Marx îl explică într-o scrisoare adresată lui Engels în anul 1858 din Manchester: „Trecerea de la capital la proprietatea funciară este prezentată şi istoriceşte, deoarece forma modernă a proprietăţii funciare este produsul acţiunii capitalului asupra proprietăţii funciare feudale etc. Tot astfel şi trecerea de la proprietatea funciară la munca salariată este prezentată nu numai ca un proces dialectic, ci şi ca un proces istoric, întrucât produsul final al proprietăţii funciare moderne este statornicirea generală a muncii salariate (...)". [Marx, Engels, 1968:279]

Conceptul pe care l-a creat Marx se regăseşte în publicaţiile de presă şi în cuvântările cu caracter ideologic, însă acesta suportă, uneori, transformări de natură semantică şi chiar conceptuală. În *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism* din 1972, se regăseşte conceptul marxist, căruia i se atribuie un rol inovator, de transformare radicală a abordării social-istorice a realităţii româneşti prin *concepţia revoluţionară despre lume şi viaţă. Materialismul dialectic şi istoric* creează esenţa cadrului ideologic a percepţiei şi analizei obiective a *întregii dezvoltări istorice a poporului român* (p.7). Folosind termenul *revoluţionar* ca determinant pentru *lume* şi *viaţă*, acesta capătă o semnificaţie dublă, de „inovator" pe de o parte, făcând explicită referire la elementul de noutate a materialismului dialectic, dar şi de „simbol al luptei de clasă" prin înfăptuirea revoluţiei proletare. Însă în accepţiunea materialismului dialectic marxist, termenul *revoluţie* se află în strâns raport cu cel de *evoluţie*, ambele făcând referire la schimbările cantitative şi calitative ce vizează principiile fundamentale ale dialecticii: *unitatea* şi *lupta contrariilor*. În

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

contextul de faţă, prin folosirea termenului *revoluţie* sub forma adjectivului derivat de la acesta, se estompează tocmai această semnificaţie, prevalând sensurile menţionate anterior, cu scopul de a conferi o continuitate imuabilă procesului evolutiv social, din care lipseste etapa *revoluţie*, ce poate defini la un moment dat o etapă de transformare radicală a organizării sociale. De altfel, lupta contrariilor exprimată prin lupta de clasă nu se mai regăseşte în societatea de tip socialist în care nu mai sunt diferenţieri în plan vertical între clasele sociale, iar singura etapă de transformare a societăţii de tip socialist rezidă în atingerea ţelului suprem, cel de înfăptuire a comunismului, etapă ce constituie o desăvârşire a progresului şi nu un salt *revolutiv*, consecinţă a acumulării de schimbări în etapele evolutive ale societăţii.

Cuvîntul *dialectic*, care de cele mai multe ori este asociat în construcţia *materialism dialectic*, face referire şi determină noţiuni ce fac parte exclusiv din sfera doctrinei marxiste: *unitatea dialectică dintre sarcinile naţionale şi cele internaţionale* (p.9), *pe baza analizei materialist-dialectice a marilor schimbări* (p.9), *spiritul concepţiei revoluţionare materialist-dialectice* (p.11), *concepţia ştiinţifică, materialist-dialectică şi istorică a partidului* (p.16), *pe baza concepţiei materialismului dialectic şi istoric* (p.26), *analiza materialist-dialectică şi istorică a realităţii* (p.65) etc. Pe baza asocierilor care se formează între un substantiv şi adjectivul determinant – *unitatea dialectică, analiza dialectică, concepţia dialectică, materialismul dialectic* – observăm configurarea unor structuri-şablon ce suprimă contextului necesitatea de crea un cadru concret al comunicării. În acest sens, structurile discursive precum: *la baza, în spiritul, pornind de la,* sunt singurele ce poartă în sine un conţinut informaţional, făcând conexiunea dintre acţiuni, deziderate, obiective de lucru, programe, cu toată informaţia ideologică cuprinsă în aria semantică conceptuală, însă despre aceste acţiuni, deziderate, obiective de lucru etc., nu se precizează, în mod concret, nimic. De exemplu, despre *procese şi transformări care au loc în lumea contemporană* (p.7) se precizează că sunt *mari*, iar *realităţile economico-sociale* (p.7) sunt *concrete*. De asemenea, *obiectivele şi direcţiile fundamentale ale politicii* (p.7) se stabilesc *pe baza analizei (...), (a) marilor schimbări, (...) a tendinţelor dezvoltării, (...) a cursului evenimentelor.*

În cadrul terminologiei doctrinei marxiste regăsim şi noţiunile *socialism* respectiv *comunism*. Se consideră că, în viziunea lui Marx socialismul ar fi „prima fază a orânduirii comuniste, făurită pe baza lichidării modului de producţie capitalist, întemeiată pe exercitarea puterii politice de către clasa muncitoare şi pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie." [DN, 1986]. Comunismul, ca etapă ulterioară, aplică legea economică „de Ia fiecare după capacităţile sale, fiecăruia după nevoile sale" [DLRLC, 1955-1957], iar în viziunea lui Stalin „în societatea comunistă fiecare munceşte după capacităţile sale şi primeşte articolele de consum nu după munca depusă de el, ci după nevoile pe care le are un om ridicat din punct de vedere cultural" [DLRLC, 1955-1957]. Se impune, totuşi, să facem o diferenţiere între socialismul ca etapă de trecere spre comunism al lui Marx şi socialismul de tip francez al secolului al XIX-lea, între care există deosebiri ce interesează modul de repartiţie al produsului social, cel de tip francez avînd tendinţa de a mai păstra unele legi economice care sunt de sorginte capitalistă, şi anume păstrarea proprietăţii private. În acest sens, Marx îşi exprimă opinia într-o scrisoare adresată lui Engels: „Aceste două capitole conţin totodată o critică nimicitoare a socialismului proudhonist, actualmente la modă în

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

Franţa, care vrea să păstreze producţia privată, dar să organizeze schimbul produselor private, vrea marfa, dar nu vrea banii. Comunismul trebuie să se descotorosească înainte de toate de acest «frate mincinos»". Prin urmare el introduce termenul de *socialism ştiinţific* ce reprezintă „parte constitutivă a marxism-leninismului, care studiază procesul trecerii omenirii de la capitalism la comunism" [DLRLC, 1955-1957].

Dacă socialismul ştiinţific al lui Marx prevedea dispariţia claselor sociale, în perioada dictaturii comuniste din România anilor '70, acestea existau sub formula: clasa muncitoare, ţărănimea şi intelectualitatea, însă nu erau discrepanţe în plan vertical între acestea, nu era stabilită o ierarhie valorică, ci împărţirea pe clase sociale reprezenta o divizare pe criterii de pregătire, utilă în cadrul repartizărilor de forţă de muncă pe diferite sectoare. Ideea de uniformizare, de dispariţie a calselor sociale, de creare al unui conglomerat social cu o arhitectură omogenă din perspectiva discrepanţelor individuale o reprezintă comunismul, societate aclătuită din *oameni ai muncii*, împănaţi deopotrivă cu veleităţi intelectuale şi artistice, indiferent de sectorul de activitate în care activează. Această perpectivă este prezentată de Ceauşescu în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism* din 1972: „Partidul va exista atît timp cît îşi va exercita misiunea de a conduce transformarea revoluţionară a societăţii, edificarea socialismului şi comunismului. Partidul va dispărea treptat, odată cu dispariţia claselor, cu omogenizarea deplină a sociatăţii comuniste. Procesul de dispariţie a partidului se va realiza, în mod evolutiv, prin integrarea sa în viaţa societăţii, prin participarea tot mai organică a membrilor de partid la întreaga viaţă socială în strânsă legătură cu masele populare" (p.111).

În continuare vom analiza modalitatea în care aceşti doi termeni ai doctrinei marxiste stabilesc relaţii semantice şi contextuale, prefigurând structuri stereotipe sau cu potenţial stereotip, acumulând, sau, dimpotrivă, pierzând semnificaţia originară din lucrarea selectată anterior. Pentru a evidenţia rata cu care se repetă aceşti doi termeni în text, şi structurile lingvistice în care aceştia devin funcţionali, vom lua ca eşantion de studiu cele cinci pagini din argumentul introductiv al lucrării, *Din partea Comisiei de Redactare a a Programului Partidului Comunist Român:*

Selectând următoarele structuri: *societăţii socialiste multilateral dezvoltate (p.8), înaintare spre comunism (p.8), socialism ştiinţific (p.8), edificarea orânduirii noi, socialiste (p.8), societatea socialistă multilateral dezvoltată – ca fază superioară a socialismului (p.8), trecere spre comunism (p.8), orînduire comunistă (p.8), edificarea socialismului (p.8), naţiune socialistă (p.9), ţelul măreţ al edificării comunismului (p.9), măreţele idealuri ale socialismului şi comunismului (p.9), victoria istorică a societăţii socialiste (p.9), naţiunii noastre socialiste (p.9), orânduirii noastre socialiste (p.10), edificare a societăţii socialiste, înaintare spre comunism (p.10), societatea socialistă românească (p.10), natiunii noastre socialiste (p.10), făurirea societăţii noastre multilateral dezvoltate şi înaintare spre comunism (p.10).* observăm următoarele aspecte:

- În primul rând conceptului de *socialism* i se atribuie caracteristicile socialismului ştiinţific marxist - leninist prin construcţia *societate socialistă multilateral dezvoltată*, iar această construcţie aparţine ideologie endemice, specifice regimului lui Ceauşescu. Pentru a exprima bazele ştiinţifice ale evoluţiei sociale;

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

- Substantivul *edificare*, ce provine din verbul *a edifica* la infinitiv, având semnificaţia de „a zidi, a ridica, a clădi (construcţii monumentale)" [DEX, 2009], asociat socialismului exprimă procesul de construcţie socialistă ce se află deja în plină desfăşurare, capătă şi valoare de obiectiv prin substantivizare, dar si de perpetuare a acestui obiectiv, de asemenea, capătă şi valoare de construcţie solidă, infailibilă. *Edificare* determină şi noţiunea de *comunism* şi posedă aceeaşi valoare, cu menţiunea că în structura, *ţelul măreţ al edificării comunismului,* cuvintele *ţelul măreţ* proiectează dezideratul nu atât într-un plan temporal ulterior, ci mai curînd într-un proces de planificare al obiectivelor prioritare.
- Termenul *comunism* este asociat cu substantivul *înaintare,* a cărui sens este reprezentat prin „dezvoltare, progres, propăşire" cu specificarea că utilizarea în acest sens este învechită. [DLRLC, 1955-1957] şi provine din verbul la infinitiv. Această structură renunţă de a transmite acţiunea propriu-zisă prin substantivizarea verbului, dar în subsidiar doreşte să menţină ideea de acţiune, mai curînd o acţiune a trecutului revoluţionar, marcat de cuceriri pe fronturile social, economic, politic şi ideologic, şi din acest motiv este preferată această formă mai perimată. Asocierea cu prepoziţia *spre* conferă acţiunii subsidiare o orientare formală, ce nu integrează în faptul comunicării o intenţie precisă, întrucât ideea de comunism poate fi asociată deopotrivă ca un fapt localizat în spaţiu cât şi ca un fapt realizabil în timp. Din această cauză prepoziţia *spre* dobîndeşte o oarecare ambiguitate semantică căpătând valoare atât spaţială cât şi temporală iar această ambiguitate o transmite structurilor discursive în care se manifestă. De asemenea *înaintare,* ca şi substantivul *trecere* împreună cu prepoziţia *spre* au rolul de a surclasa orânduirea de tip comunist în raport cu socialismul decât dacă s-ar fi utilizat o structură ca „trecerea de la orânduirea socialistă la orânduirea comunistă".
- Se observă faptul că, în jurul noţiunii *socialism* gravitează cuvinte ca *naţiune, istorie, societate, orânduire* termeni care definesc în cadrul acestor structuri un perimetru de identificare a fiecărui individ cu spaţiul de apartenenţă socială, ce posedă puternice impregnări ideologice

Analiza structurilor stereotipe sau cu potenţial de stereotipizare specifice ideologiei PCR

În cadrul discursului politizat se structurează construcţii lingvistice stereotipe, sau cu potenţial stereotip, cu rată mare de repetare, atât în cadrul eşantioanelor restrânse, cum sunt paragrafele şi capitolele, cât şi în cadrul general al discursului, fapt ce conferă acestuia un caracter monoton şi uniform. Observăm constituirea unui vocabular ideologic, sărac în noţiuni, în jurul cărora determinanţii se distribuie în structuri adecvate efectului pe care intenţionează să îl producă. Practic, putem vorbi de combinări şi permutări în masa noţională, mecanisme ce reconfigurează sistemul de raportare cognitivă a receptorului, creind un cadru pentru formarea unei asocieri semantice false, ce ignoră semnificaţia originară a cuvintelor, integrând doar semnificaţia ideologică. În acest sens, în limbajul comun, nu se mai face uz de anumite structuri ce au fost încărcate de conţinut ideologic, întrucât acestea fac întotdeauna trimitere la limbajul politizat.

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

În continuare, vom identifica aceste tipuri de structuri în lucrarea *Plenara Consiliului Naţional al Organizaţiei Pionierilor* din 1977:

Angajare fermă, *rezultate remarcabile*, *înfăptuirea cu succes*, *transformarea revoluţionară, dezvoltarea multilaterală, educare prin muncă, a intensifica eforturile, formare în spirit patriotic, revoluţionar, conducerea nemijlocită, susţinut efort de progres, în spirit revoluţionar, în spiritul hotărârilor, mobilizarea eforturilor, ridicarea necontenită a nivelului, atenţie sporită, în spiritul indicaţiilor, în spiritul prevederilor, transpunerea în practică a prevederilor, înflorirea patriei noastre socialiste, creşterea nivelului conştiinţei şi responsabilităţii, în lumina hotărârilor, susţinute eforturi, sarcini sporite, transformare revoluţionară, atmosferă de unanimă aprobare, a se mobiliza cu toate eforturile, înfăptuirea procesului, o mai temeinică preocupare, temeinică îndrumare, în spiritul înaltelor exigenţe, în vederea transpunerii în viaţă, creşterea spiritului de răspundere, a participa nemijlocit, a contribui nemijlocit etc.*

Din aceste exemplificări, putem remarca următoarele:

- Verbele sub forma infinitivului lung: *angajare, înfăptuire, transformare, dezvoltare, educare, formare, conducere, mobilizare, ridicare, creştere* chiar dacă din punct de vedere al semnificaţiei sunt diferite, acestea găsesc un numitor semantic comun în raportarea la procesul de reconfigurare socială, şi chiar dacă nu exprimă o acţiune explicită, implică participantul la o angajare în acţiune ;
- Observăm că adjective ca: *fermă, susţinut, sporit, temeinic,* au o bază semantică comună, aflându-se într-o stare de relativă sinonimie în sensuri ca: „perseverent", „intransigent", „hotărât", „profund", ele formează structuri clişeice şi sunt uşor de recunoscut mai ales că, pentru un efect mai accentual preced, de multe ori, substantivul;
- Formule discursive clasificate morfosintactic, după cum urmează:
  1. prepoziţie plus substantiv (locuţiuni prepoziţionaleşi adverbiale): *în vederea, în spiritul, la baza,cu hotărâre, cu fermitate*;
  2. substantiv plus adjectiv: *înfăptuirea neabatută, planul cincinal, în plină dezvoltare, transformări revoluţionare, întregul popor, bunăstarea materială şi spirituală, marile realizări, măreţe înfăptuiri, misiune istorică*;
  3. substantiv plus şi plus substantiv: *lipsuri şi neajunsuri, independenşă şi suveranitate, progres şi civilizaţie*;
  4. substantiv plus substantiv (din infinitiv urmat de complementul său direct): *depăşirea arieratelor, cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii, ridicarea nivelului*;
  5. verb plus adverb: *a înfăptui neabătut, a aplica neabătut,* (nu reprezintă un clişeu ci doar adverbul devine stereotip mai cu seamă în varianta adjectivală);
  6. substantive obţinute prin derivare cu prefix negativ: *nerecurgerea la forţă, neamestecul în treburile interne (eufemizare), neajuns*;
  7. structuri complexe.

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

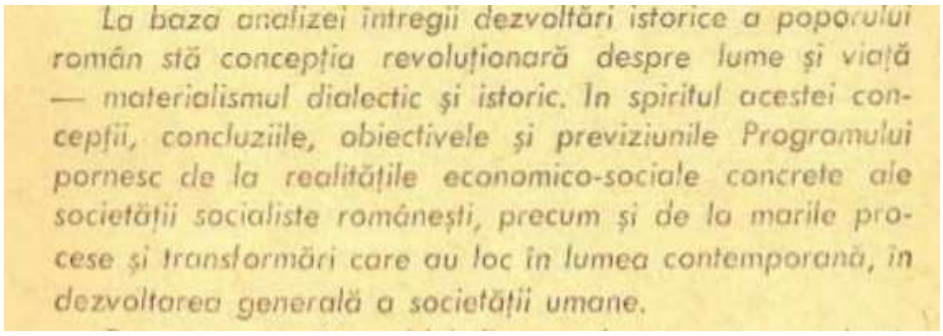
BIBLIOGRAFIE

„*Scânteia*", 1944. Organ al Comitetului Central al P.C.R., Anul I, nr.2, 22 septembrie, p.3.
Dănilă, Elena, 2004-2006. *Incidența – identitate semantică și diferențiere gramaticală (cu referire specială la verbele de posibilitate și aparență)*, în „Anuar de Lingvistică şi Istorie literară", tom XLIV-XLVI, p. 117-128.
Diaconescu, Ion, 1995. *Sintaxa limbii române*, Bucureşti, Editura Enciclopedică.
Dicționarul explicativ al limbii române (DEX), 2009. Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.
Dicționar de neologisme (DN), 1986. Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
Dicționarul limbii române literare contemporane (DLRLC), 1955-1957. Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române,
Dumistrăcel, Stelian, 2006. *Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi.
Lippmann, Walter, 2009. *Opinia publică*, Editura Comunicare.ro, Bucureşti.
Marx, Karl, Engels, Friedrich, *Opere*, 1968. Vol. 29, Bucureşti. Editura Politică, p. 279.
Necula, Gina, 2008. *Limba de lemn împotriva imaginarului lingvistic religios în discursul literar. Expresii izgonite*, în „Philologica Jassyensia", Nr. 2, IV, p. 87-97.
Pinker, Steven, 2009. *Cum funcționează mintea,* Editura All.
Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, 1972, Bucureşti, Editura Politică.
Richards, Robert J., 1987. *Darwin and the Emergence of Evolutionary Theories of Mind and Behavior*, University of Chicago Press, Chicago.
Vianu, Tudor, 1981. *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, Bucureşti.
Zafiu, Rodica, 2007a. *Discursul repetat între alteritate și creativitate*, Iași, Institutul European.
Zafiu, Rodica, 2007b. *Limbaj și politică*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

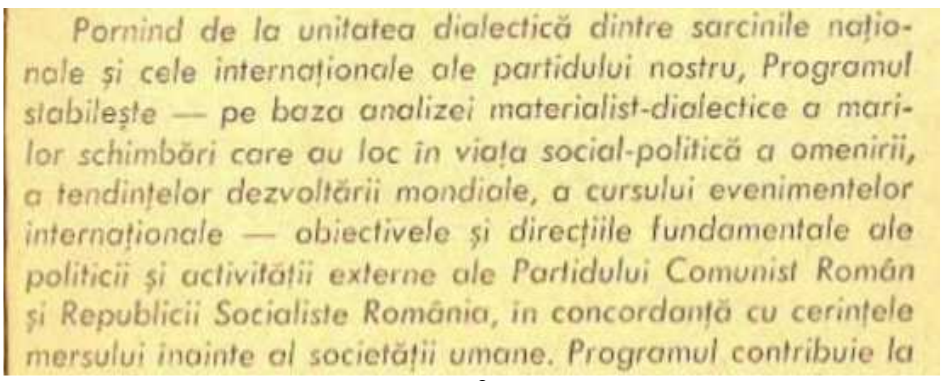
ANEXE

***Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, 1972,**
Editura Politică, Bucureşti.

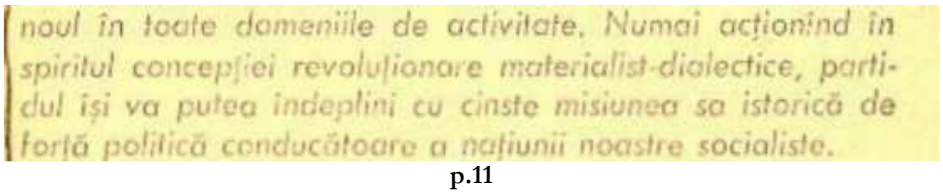
La baza analizei întregii dezvoltări istorice a poporului român stă concepția revoluționară despre lume și viață — materialismul dialectic și istoric. În spiritul acestei concepții, concluziile, obiectivele și previziunile Programului pornesc de la realitățile economico-sociale concrete ale societății socialiste românești, precum și de la marile procese și transformări care au loc în lumea contemporană, în dezvoltarea generală a societății umane.

p.7

Pornind de la unitatea dialectică dintre sarcinile naționale și cele internaționale ale partidului nostru, Programul stabilește — pe baza analizei materialist-dialectice a marilor schimbări care au loc în viața social-politică a omenirii, a tendințelor dezvoltării mondiale, a cursului evenimentelor internaționale — obiectivele și direcțiile fundamentale ale politicii și activității externe ale Partidului Comunist Român și Republicii Socialiste România, în concordanță cu cerințele mersului înainte al societății umane. Programul contribuie la

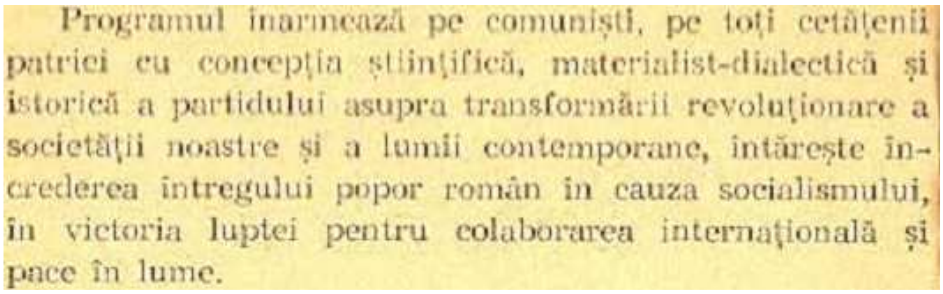
p.9

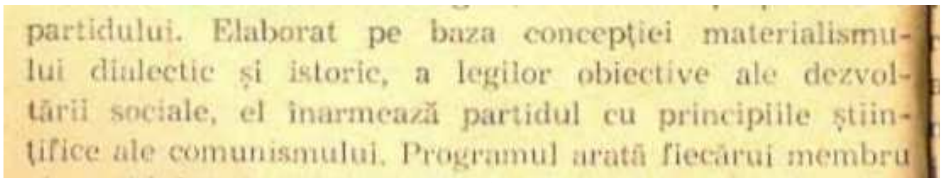
nou în toate domeniile de activitate. Numai acționînd în spiritul concepției revoluționare materialist-dialectice, partidul își va putea îndeplini cu cinste misiunea sa istorică de forță politică conducătoare a națiunii noastre socialiste.

p.11

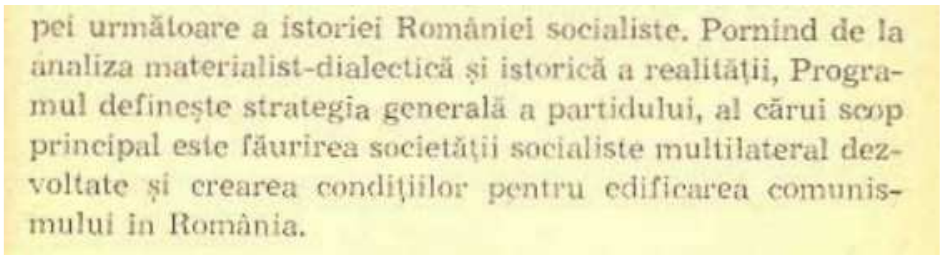
BDD-A26581 © 2016 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)

Programul înarmează pe comuniști, pe toți cetățenii patriei cu concepția științifică, materialist-dialectică și istorică a partidului asupra transformării revoluționare a societății noastre și a lumii contemporane, întărește încrederea întregului popor român în cauza socialismului, în victoria luptei pentru colaborarea internațională și pace în lume.

p.16

partidului. Elaborat pe baza concepției materialismului dialectic și istoric, a legilor obiective ale dezvoltării sociale, el înarmează partidul cu principiile științifice ale comunismului. Programul arată fiecărui membru

p.24

pei următoare a istoriei României socialiste. Pornind de la analiza materialist-dialectică și istorică a realității, Programul definește strategia generală a partidului, al cărui scop principal este făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor pentru edificarea comunismului în România.

p.65

BDD-A26581 © 2016 Editura Universității din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.87 (2026-11-08 17:08:12 UTC)